

Andrej Hieng

OSVAJALEC

SEZONA 1989/90
Gledališki list šte. 3

Slovensko Ljudsko Gledališče Celje

Andrej Hieng

SCENOGRAF
ROBERTO STELL

REŽISER
VINKO MÖDERNDORFER

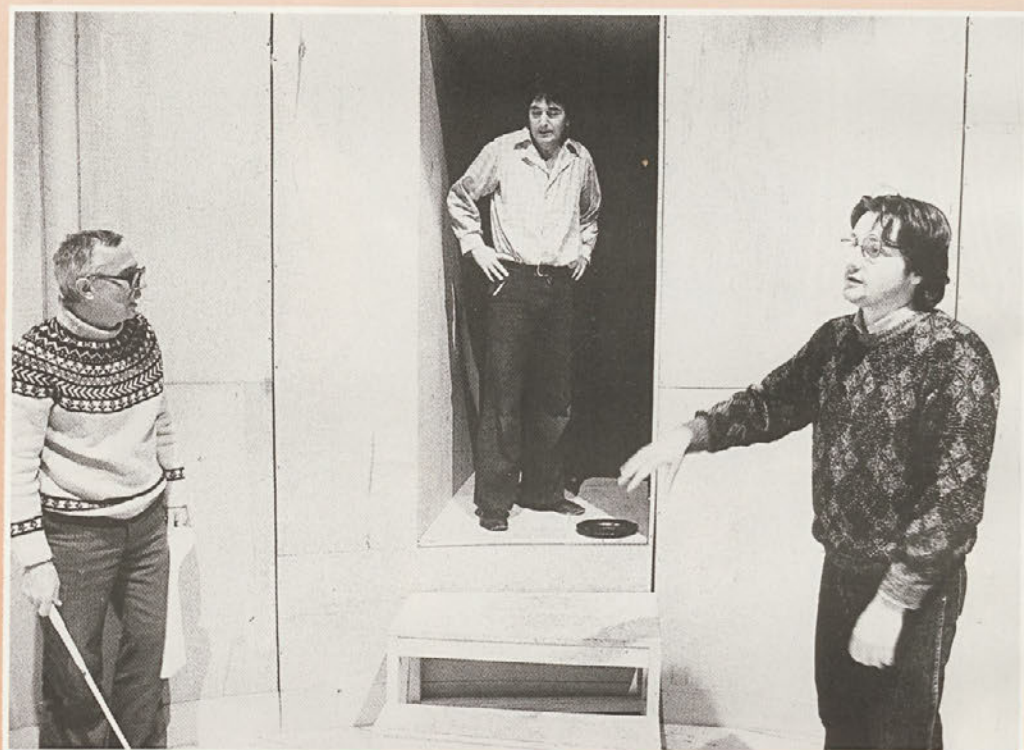
KOSTUMOGRAFINJA
ALENKA BARTL

DRAMATURG
JANEZ ŽMAVC

OSVAJ

T R A G I K O M E D I J A V T R E H D E J A N J I H

Vodja predstave Sava Subotić – Šepetalka Ernestina Popović – Ton Stanko Jost – Razsvetljava Rudi Posinek – Krojaška dela pod vodstvom Adija Založnika in Marjane Podlunšek – Frizerska dela Maja Dušej – Slikarska dela Adolf Aškerc – Odrski mojster Ivan Tkavc – Rekviziter Milan Orehov – Garderoba Kalina Jenić in Melita Trojar. Tehnično vodstvo Vili Korošec.

Režiser Vinko Möderndorfer na skušnji z igralci – Foto: Jože Suhodolnik

 Slovensko ljudsko gledališče Celje

63000 Celje, Šlandrov trg 5

Upravnik Borut Alujevič

Umetniški vodja Blaž Lukan

Režiser Franci Križaj

Dramaturg Janez Žmavc

Igralski ansambel: Zvone Agrež, Marjan Bačko, Bruno Baranovič, Ljerka Belak, Janez Bermež, Marko Boben, Peter Boštjančič, Milada Kalezić, Drago Kastelic, Anica Kumer, Mija Mencej, Miro Podjed, Stane Potisk, Igor Sancin, Jana Šmid, Iztok Valič, Bogomir Veras, Bojan Umek

Vodja programa: Anica Milanović, tel. 24-637, tajništvo: tel. 24-102, blagajna: tel. 25-332 (int. 8)

AKOREOGRAFINJA
KSENIJA HRIBARKOREPETITOR
MIRO PODJEDSKLADATELJ
JANI GOLOBLEKTORICA
EMICA ANTONČIČ**L**SLIKAR
ŠTEFAN MARFLAK**E**AVTOR POSEBNIH EFEKTOV
DUŠAN MIHAJLOVIČ**C**KIPAR
ZDRAVKO JERKOVIČ**O S E B E**

PEDRO	MIRO PODJED
PABLO	STANE POTISK
CAETANA	LJERKA BELAK
BALTASAR	BOJAN UMEK
TAJNIK	IZTOK VALIČ
SUANZA	BOGOMIR VERAS
DOLGIN	MARJAN BAČKO
ČOKATI	BRUNO BARANOVIČ
FELIPE	JANEZ BERMEŽ
MARGERITA	JANA ŠMID
NEMI INDIJANEC	DRAGO KASTELIČ
KONKVISTADORJI	ZVONE AGREŽ, BORUT ALUJEVIČ, MARKO BOBEN, PETER BOŠTJANČIČ, IGOR SANCIN
INDIJANCI	ZVONE AGREŽ, BORUT ALUJEVIČ, MARKO BOBEN, PETER BOŠTJANČIČ, IGOR SANCIN MARJAN BAČKO, BRUNO BARANOVIČ IZTOK VALIČ, IRENA MIHELIČ k. g.
BOBNAR	AGIM BRISANI k. g.
MLADI BALTASAR	ANŽE ČATER
OGENJČEK	PETELIN

Premiera v petek, 22. decembra 1989, ob 19,30

To uprizoritev in celo sezono posvečamo 200-letnici prve slovenske igre, Linhartove Županove Micke. Izvedbo naše uprizoritve "Osvajalca" sta s svojimi prispevki omogočili tudi delovni organizaciji **TIM – Laško** in **LESNA – Slovenj Gradec**!

A N D R E J H I E N G

se je rodil 17. februarja 1925 v Ljubljani. Gimnazijo je obiskoval v Ljubljani, maturiral 1944, nato je študiral režijo na Akademiji za gledališko umetnost. Od 1951 do konca gledališke sezone 1952/53 je bil režiser v Prešernovem gledališču v Kranju, od 1953 do konca sezone 1960/61 pa v Slovenskem ljudskem gledališču v Celju. Leta 1961 si je pridobil status svobodnega umetnika kot režiser in pisatelj. Mnogo je režiral na slovenskih gledaliških odrih: v Drami SNG in Mestnem gledališču v Ljubljani, Drami SNG v Mariboru, Gledališču Slovenskega Primorja v Kopru, Stalnem slovenskem gledališču v Trstu in drugod. Sodeloval je pri filmu kot soustvarjalec scenarijev in asistent režije pri številnih slovenskih celovečernih filmih ter kot režiser kratkometražnega Sobota njegov dan in celovečernega umetniškega filma Kala. Leta 1984 je v celjskem Slovenskem ljudskem gledališču prevzel odgovorno delo umetniškega vodje in ga opravljal do začetka 1988. Od marca 1988 pa je umetniški vodja ljubljanske Drame SNG.

Andrej Hieng je pripovednik, dramatik, dramaturg, avtor radijskih in televizijskih iger, scenarist in režiser. Prva objavljena črtica Peter Helman je izšla pod psevdonimom Andrej Ivan Gradiški v Slovenski mladini 1939/40. Po vojni sodeluje z leposlovnimi deli, esei ter članki iz gledališkega in književnega področja v Mladinski reviji, Besedi, Novem svetu, Naši sodobnosti, Novih obzorjih, Reviji 57, Problemih, Sodobnosti in drugod.

Za svoje obsežno delo je prejel več priznanj in nagrad: za črtico Miloš Bele in njegova velika pesem je dobil 1. nagrado revije Slovenska mladina 1940; za radijsko igro Cortesova vrnitev 1. nagrado na natečaju RTV Ljubljana 1967 in 1. nagrado na Tednu jugoslovanske radijske igre v Ohridu 1968; za roman Gozd in pečina nagrado Prešernovega sklada 1968; za dramsko delo Osvajalec Gavellovo nagrado 1971, nagrado na Sterijinem pozorju 1971 in Župančičevo nagrado 1971; za drami Izgubljeni sin in Večer ženinov nagrado Saveza udruženja dramskih umjetnika Jugoslavije "Marin Držić" 1978; za radijsko igro Krvava ptica nagrado Premios Ondas na mednarodnem tekmovanju v Barceloni 1981. Leta 1988 pa je prejel za svoj prozni in dramski opus najvišje slovensko priznanje Prešernovo nagrado.

BIBLIOGRAFIJA

Proza

Novela. (Skupaj s Frančkom Bohancem in Lojzetom Kovačičem.) Maribor 1954.
Usodni rob. Novele. Maribor 1957.
Planota. Novele. Ljubljana 1961.
Gozd in pečina. Roman. Ljubljana 1966.
Orfeum. Poročilo o nekem gledališču. Roman. Maribor 1972.
Čarodej. Roman. Ljubljana 1976.
Obnebeje metuljev. Roman. Ljubljana 1980.

Dramatika

Burleska o Grku. Televizijska igra. Maribor 1969.
Cortesova vrnitev. Radijska igra. Maribor 1969.
Gluhi mož na meji. Televizijska igra. Maribor 1969.
Osvajalec. Tragikomedija v treh dejanjih. Maribor 1971.
Lažna Ivana. Romantična komedija. Maribor 1973.
Izgubljeni sin. Melodrama. Maribor 1976.
Nori malar. Zgodba za televizijo. Maribor 1979.
Večer ženinov. Igra z maškarado. Maribor 1979.
Možje na meji. (Uredil Franček Bohanec.) Ljubljana 1980.
Vsebinska: Cortesova vrnitev. – Burleska o Grku. – Gluhi mož na meji. – Osvajalec.
– Krvava ptica.
Zakladi gospe Berte. Maribor 1983.

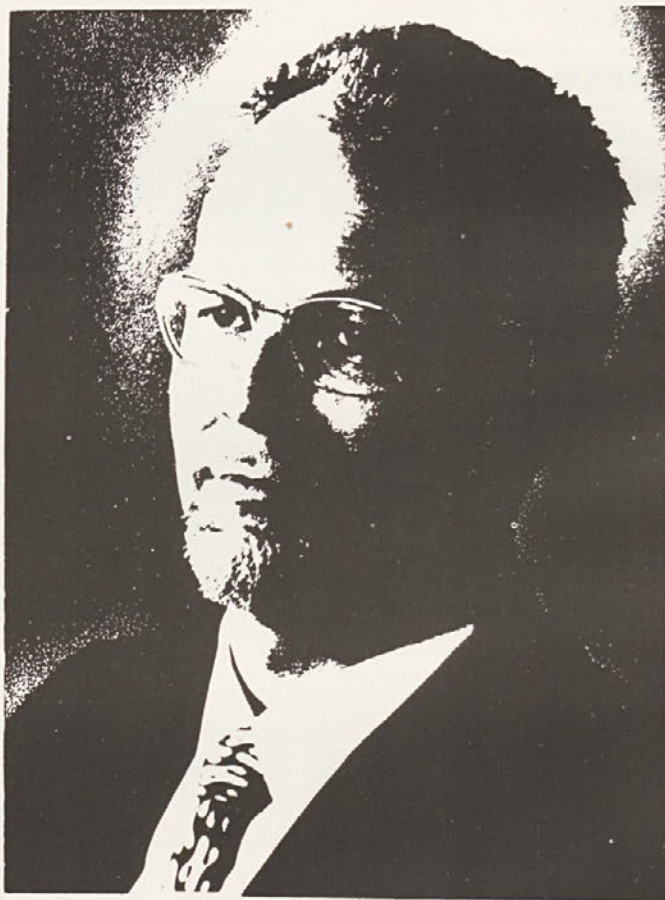
PREVODI

Proza

Samoće. Novele. Beograd 1964.
Fragment o neklidných neboztících. Novele. Praha 1966.
Timonova kći. (Gozd in pečina.) Novi Sad 1967.
Káro király. (Gozd in pečina.) Ujvidék – Budapest 1969.
Orfeum. (Orfeum.) Beograd 1972.
Les a bralo. (Gozd in pečina.) Bratislava 1972.
Les a bralo. (Gozd in pečina.) Nový Sad – Bratislava 1972.
Čarobnjak. (Čarodej.) Beograd 1979.
Czarodziej. (Čarodej.) Warszawa 1980.
Buncanje o razbijenom autobusu i druge novele. Zagreb 1981.
Obzorje leptira. (Obnebeje metuljev.) Beograd 1983.
Mág. (Čarodej.) Bratislava 1983.
Orfeum. (Orfeum.) Łódź 1986.

Dramatika

Osvajač. (Osvajalec.) Novi sad 1973.
Osvajač. Starac na razmeđi. (Osvajalec. – Gluhi mož na meji.) Beograd 1975.
Nepravá Jana. (Lažna Ivana.) Bratislava 1975. (Strojep. Avtograf.)
Nepravá Jana. (Lažna Ivana.) Praha 1976.
Konkistador. – Bludnyj syn. – Ženihi. (Osvajalec. – Izgubljeni sin. – Večer ženinov.) Moskva 1984.
Tri drama. Pushtuesi. – Djali i tretur. – Burleskë për El Grekon. (Osvajalec. – Izgubljeni sin. – Burleska o Grku.) Prishtinë 1984.

Andrej Hieng

UPRIZORITVE

Gledališka dela

Osvajalec (Baltasar). Mestno gledališče ljubljansko, sez. 1970/71.
Lažna Ivana. Romantična komedija v 3 dej. Mestno gledališče ljubljansko, sez. 1972/73.
Lažna Ivana. Drama SNG v Mariboru, sez. 1972/73.
Izgubljeni sin. Melodrama v 4 dej. Mestno gledališče ljubljansko, sez. 1974/75.
Izgubljeni sin. Drama SNG v Mariboru, sez. 1974/75.
Večer ženinov. Mestno gledališče ljubljansko, sez. 1976/77.
Slavolok. Mestno gledališče ljubljansko, sez. 1979/80.
Zakladi gospe Berte. Primorsko dramsko gledališče v Novi Gorici, sez. 1981/82.
Lažna Ivana. Amatersko gledališče Slava Klavara v Mariboru, sez. 1981/82.
Bratje Karamazovi. Po romanu Fjodorja Mihajloviča Dostojevskega in prevodu Vladimira Levstika. Drama SNG v Ljubljani, sez. 1983/84.
Izgubljeni sin. Gledališče Tone Čufar na Jesenicah, sez. 1986/87.
Osvajač. Jugoslovensko dramsko pozorišče v Beogradu, sez. 1970/71.
Osvajač. Dramsko kazališče Gavella v Zagrebu, sez. 1970/71.
Noč mladenaca. Jugoslovensko dramsko pozorišče v Beogradu, sez. 1976/77.
Bertino blago. Jugoslovensko dramsko pozorišče v Beogradu, sez. 1981/82.

Radijske igre

Cortesova vrnitev. Radio Ljubljana 1967.
Burleska o Grku. Radio Ljubljana 1972.
Krvava ptica. Radio Ljubljana 1979.

Televizijske drame

Gluih mož na meji. TV Ljubljana 1969.
Nori malar. TV Ljubljana 1978.
Dež v Piranu. TV Ljubljana 1983.
Sin pogubljenja. Dramatizacija novele Ivana Preglja Sin pogubljenja. TV Ljubljana 1983.
Mark in Antonij. TV Ljubljana 1985.

Filmski scenariji

Tistega lepega dne. Scenarij napisal skupaj s Francetom Štiglicem. Viba film 1962.
Amandus. Viba film 1966.
Povest o dobrih ljudeh. Scenarij napisal skupaj s Francetom Štiglicem. Viba film 1975.

Sestavila Danijela Sedej

Iz režiserjevih napotkov

za kostumsko opremo uprizoritve

Predstava naj bi uprizarjala predvsem kontrast med dvema zelo različnima civilizacijama: **ŠPANCİ – INDIJANCİ**. Moramo vedeti, da je bila španska kultura takrat (1500-1600) v **CORTEZOVEM ČASU** (in Hiengova igra govori nedvomno o osvajalcu **CORTEZU**) na višku svoje moči. Prav tako je bila na višku tudi indijanska kultura. Obe civilizaciji sta neusmiljeno trčili druga ob drugo in **OBE PROPADLI**. Iz obeh civilizacij in kultur je nastal hibrid nekakšnega čudnega indijansko-evropskega kršćanstva.

Druga dinamična točka v tej pahljači Špancev je **BALTASAR, OSVAJALČEV** sin. Vzgjajali so ga kot vojaka, vendar to ni. Mlad mož, primer renesančnega človeka, dinamičen in svež duh, ki ga je oče zvlekel v južnoameriška močvirja; zato je njegov duh poln cinizma, vendar mehkejši kot duh togih vojakov krog njega. Predrzen, nesramen mladenič, nekje med vojakom in civilistom... Morda je „roker“ prava sodobna vzporednica; napolnjen s smodnikom, sikajoča bomba, preden jo raznese...

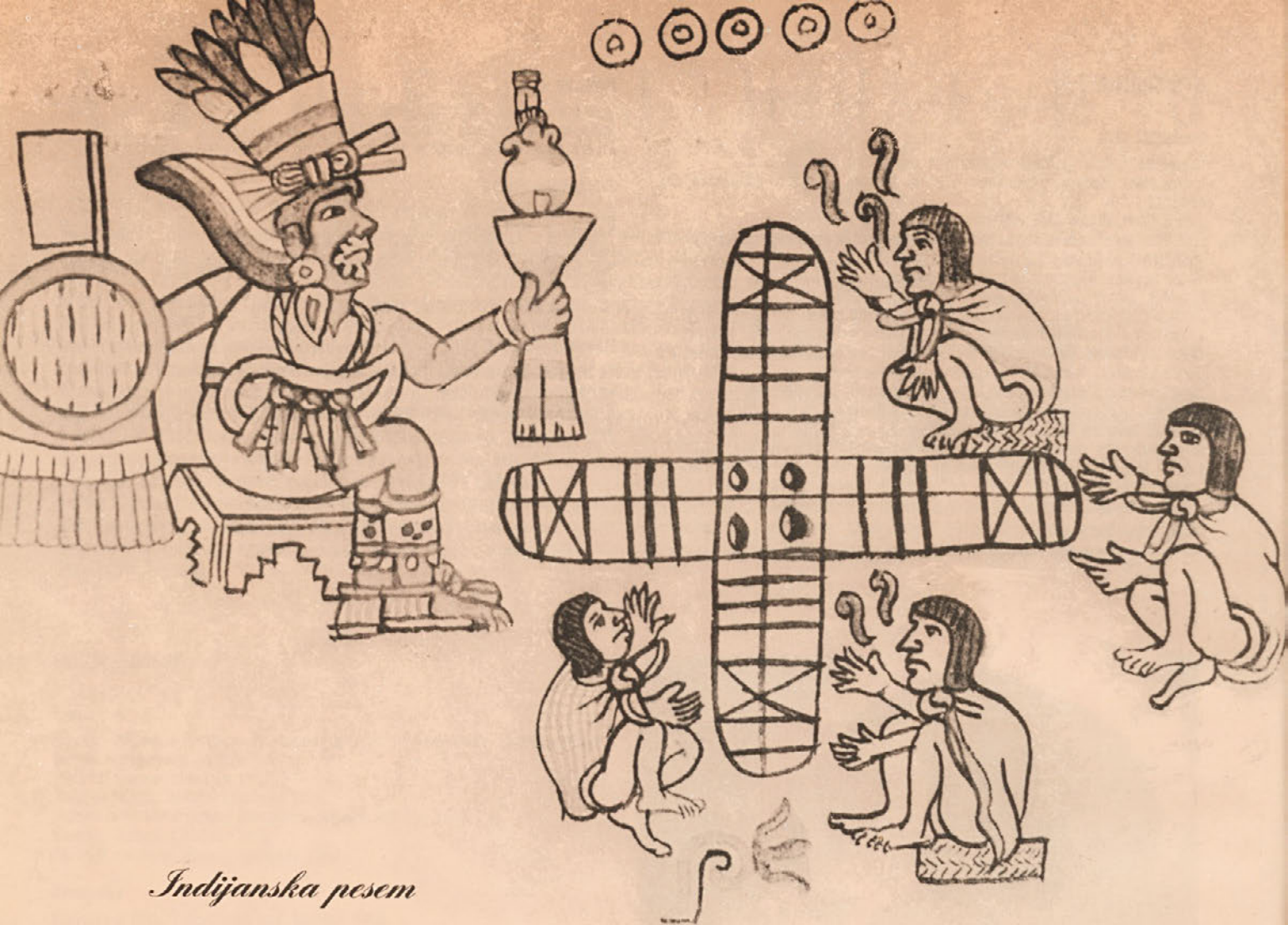
... V igri je zelo bistveno propadanje, ne samo duhovno, tudi fizično... V prvem dejanju vidimo **DVOR**, atmosfero španskega kolonialnega dvora (končno don Felipe pričakuje naziv podkralja). Vsi so v svečanih bojnih oblačilih, don Felipe v razkošnem bojnem kostumu španskega generala **OSVAJALCA**. Prav takšni so tudi vsi vojščaki... Njihova podoba bi morala biti grozljiva. Konkvistadorji, ki so brodili po krvi... Fino bi bilo, da bi imeli vsi zakrite obraze, vitezi, šlemi, delno pokrita lica – grozljiva slika krvavih konkvistadorjev, vojakov brez obrazov... Prav takšen je don Felipe, samo brez šlema; drugače je ves na štiri ogle (kot pravi avtor). Mogočen in silovit despot, general, Španec, krvavi poveljnik, poosebljen grb Španije, bodoči podkralj... Važna je njegova mogočnost in navidezna nezlomljivost, ki se skozi II. in III. dejanje popolnoma zlomi... Na koncu igre imamo pred sabo **STARCA**, zlomljenega starca v copatah, nekakšnega „zlomljenega kralja Leara“, ki je samo še slepo religiozen, božja ovca, res bedna slika velikega **OSVAJALCA**, kakršen se nam kaže v I. dejanju.

II. dejanje. Odšel je kot vojak **OSVAJALEC** skozi velika glavna vrata, zdaj pa se vrača skozi stranska vrata ves zlomljen in postaran za dvajset let. Zgledamo ga v globini, kako počasi prihaja proti nam in po vsakem koraku odpadajo z njega deli kostuma: oklep, šlem, zgornja obleka – ves se olupi, kot človek, ki po dolgem potovanju skozi puščavo zdaj tava utrujen proti svoji postelji in med potjo odpadajo od njega kosi popotne obleke. Pred nami je **OVCA BOŽJA** z lese-nim križcem na navadni vrvi okrog vratu... Zlomljen in utrujen starec. To mora biti velika in spektakulska scena, velik in zanimiv prizor.

V III. dejanju je don Felipe družinski oče, reven in ubog. Od njegove nekdane mogočnosti velikega **OSVAJALCA** je zdaj ostal samo še starec v copatah. Revno meščansko vegetiranje!

Vse ostalo spremstvo v I. dejanju (konkvistadorji, ki so prišli na svečanost) naj bo grozljivo vojaško, različno, toda kljub vsemu na nek način uniformirano... Mislim, da moramo imeti pred sabo nekakšno špansko kraljestvo v malem... Kompaktno, veličastno, strašljivo... Igra sama pa potem v nadaljevanju govori o tem, kako je bila vse skupaj samo lupina že zelo načetega španskega imperija, strašno gnilega in propadajočega...

Vinko Möderndorfer

Indijanska pesem

O beli konj, o beli bog...

*Bel je bil sneg,
koža in roža,
belo v očesu,
na nebu oblak...*

O beli konj, o beli bog...

*Rdeča je stena zdaj,
roža krvava,
grmi škrlatni,
v ustih pepel...*

O beli konj, o beli bog...

*Zelena je plesen,
v prsti srce je zeleno,
voda usiha v studencu,
v rekah ni rib...*

O beli konj, o beli bog...

*Črna gora za nas,
sonce ima črn obroč,
v vejah ni petja več,
črna črnica in noč...*

O beli konj, o beli bog...

Andrej Hiens

OSVAJALEC

SODOBNA TRAGIKOMEDIJA

Ob branju Hiengove igre nam prihaja v misel, zakaj je avtor segel po tujem, domala eksotičnem ambientu, ko pa tako direktno govori prav v naš čas. Zdi se, da je bil pisatelju pred dvajsetimi leti, ko je delo nastalo, stvariteljsko mikaven predvsem ta špansko-indijanski kolorit, ob njem pa možnost, da zgradi veliko dramo klasičnega tipa v treh dejanjih. Ampak to je že raziskava avtorskega potenciala in stvar njegove interesne usmeritve, izbora, ob katerem je lahko razpostavil akterje za svoje tragikomično videnje nekega časa. Tako smo dobili zanimivo dvojnost: zgodovinsko dramo 16. stoletja, ki ne korespondira le z letom svojega nastanka, marveč lahko spregovori generaciji danes in tukaj.

Osvajalec je drama našega časa, najsi se dotika prikaza, kako razpade neka svetovna ideologija, ali individualnih človeških usod, zavezanih tej ideologiji, ki se znajdejo v pri-
mežu večnih nasprotij, ki jih prinaša čas.

Kajpak ni razkroj nekega sistema osnovna tematizacija Osvajalca, saj gre v njem le za evolucijske procese. Tu ne moremo reči: Revolucija (Zgodovina) žre svoje otro-
ke. Po novodobni terminologiji gre za prehod iz totalitarne države v zmernejšo, civilno družbo. Konkvistadorji se civilizirajo, dobijo zemljo, postanejo veleposestniki, stare norme se ukinjajo, uvajajo se nova pravila igre. Kdor na ta pravila igre ne pristane, je izvržen.

Osvajalec je blizu hebllovskemu tipu dramatike. Posameznik, ki ne razume ali noče razumeti časa, ki prihaja, ki ga ni sposoben dojeti, nujno propade bodisi v spopadu z njim bodisi v vztrajanju pri danem, prežvelem. Živel bo še naprej v lastnem mitu, v lastni legendi. Asociativne vrednosti s časom, ki ga živimo, se ponujajo same od sebe. Drama izgubljenih iluzij, drama deziluzij. To ni le polom nekega načina življenja, to je popolna izpraznitev vsakršnega smisla, usahel vir življenja in smrti. Če ni ničesar več – tudi Boga ne – se absurdno v življenju junakov nevarno približa skrajnemu nihilizmu, kjer ni prostora za fundamentalno porajanje eksistencialnih vrednot za po-
tencialno preživetje. Otrok v igri (Caetanino dojenje) ni avtorjeva čustvena montaža, marveč biološka nujnost. Kjer je smrt v hiši, se hkrati rojevajo otroci. Zakonitost življenja.

Andrej Hieng je kot romanopisec in dramatik izrazito meditativne narave. Tega ni moč prikriti niti v Osvajalcu. To plat ali plast njegovega pisanja jemljemo kot filozofsko sub-
stanco, iz katere se nam tematska obdelava poraja v nadčasovni optiki, vendar z zelo otipljivo konkretnostjo, ki se na odru kaže v polnokrvnih dramskih likih, v klenem, meta-
forično bogatem, poetičnem jeziku, v stilno dognanem dialogu, ki je mestoma naturalistično neposreden, drugič obredno (v kontekstu dialoških simbolov in znakov) privz-
dignjen.

Ugledališčenje te odrske konkretnosti kajpak ni v očitni in pretirani aktualizaciji ali v potenciranju indijansko-španskega kolorita (folklore) ali bizarne eksotike ali
odrske šokantne ekskluzivnosti. Skladnost oblike in vsebine, za katero pač gre, kajpak tudi ne anticipira estetsko-higienične čistosti v smeri stilne opredelitve in tudi ne pre-
tirane previdnosti v ravnanju s tekstovno predlogo. Radikalen pristop bo vselej iznajdljivo sledil skriti niti dramskega živca, vznemirljivi, čutno bogati izrazni igri igralca, po-
rajajoči se iz presenetljivih situacij in psihičnih razpoloženj (brez psihologiziranja), iz poigravanja z napetostjo (ritem in tempo) znotraj izizvalne spektakularnosti.

Janez Žmavc

Španska invazija Mehike

Hiengova drama "Osvajalec" (1971) je zgrajena na osnovi zgodovinske resničnosti. Zgodovinska snov je bila avtorju sredstvo za oris človeških usod in značajev. Hernando Cortez, resnični osvajalec azteške države v današnji Mehiki, je predstavljen v osebi osvajalca Felipeja, ki doživlja notranji spopad med svojimi življenjskimi načrti in resničnostjo. Ko izve za kruto stvarnost, za slabo gospodarjenje v svojih osvojenih pokrajinah in za imenovanje nekoga drugega za podkralja dežele, pride do spoznanja, da ni opravil svoje življenjske naloge in je dejansko sam žrtev usode. Z občutkom odrinjenosti in zagrenjen zadnja leta življenja skromno živetari.

Drama jemlje snov iz obdobja velikih geografskih odkritij, ki so razširila zgo-
dovinsko dogajanje na nova področja. Vse do konca 15. stol. je bila zahodna
Evropa še na periferiji civiliziranega sveta. Po bogastvu in prebivalstvu so jo
daleč prekašali Kitajska, osmansko in perzijsko selevkidsko cesarstvo. Svetovni zemljevidi iz vseh evropskih dežel so prikazovali enako vsebino: Jeruzalem kot središče sveta, obdan od treh kontinentov: Evrope, Azije in
Afrike, ki jih obkroža ocean. Kakšna je bila Afrika, ni vedel nihče, ker se nih-
če ni upal podati južno od Kap Bajadorja (Zahodne Sahare). O Indiji, Kitajski
in Japonski so ljudje izvedeli iz potopisa Marca Pola, ki se je 1295. leta vrnil
iz dolgega potovanja po Daljnem vzhodu.

Stoletja so trgovci iz italijanskih pristaniških mest, Benetk in Genove, uva-
žali z Daljnega vzhoda svilo, zlahtne kamne, barvila, začimbe in dišave. To
blago je bilo mogoče kupiti v Evropi po izredno visokih cenah. Italijanskim
trgovcem so ga posredovali arabski in indijski prevozniki. Trgovino z
Daljnim vzhodom so skoraj povsem zavrli osmanski Turki, ki so leta 1453
zavzeli Konstantinopol (dan. Istanbul).

Tedaj je v Evropi humanistično gibanje prebujalo zanimanje za proučevanje
raznih področij človekovega življenja in obdajajočega ga sveta. Pojavile so
se vesti, da je mogoče po drugih poteh doseči Indijo. Ta pot naj bi bila mož-
na v dveh smereh: s plovbo okoli Afrike ali na zahod čez Atlantik. Portugals-
ka in Španija, ki sta imeli najmočnejši brodovji ob Atlantiku, sta začeli tek-
movati, kdo bo poprej odkril novo pomorsko pot v Indijo, deželo dišav. V
španski službi je Krištof Kolumb iz Genove preplul Atlantik in pristal na Ba-
hamskem otočju (1492). Svojo zmoto, da je našel zahodno pot v Indijo, je
ovekovečil s tem, da je prebivalce Amerike imenoval "Indijance". Umrl je,
ne da bi izvedel, da je odkril "Novi svet". Vasco da Gama je objadral Afriko
in Portugalcem odkril direktno pomorsko pot v Indijo (1498). Portugalec
Magellan je vodil odpravo, ki je prvič objadrala Zemljo (1519-1522). Na-
daljnje španske ekspedicije so raziskovale Karibe, odkrile celino in naletele
na miroljubna ljudstva, ki so gradila mesta. Ljudje so šele sčasoma spozna-
li, da leži med Evropo in Azijo njim dotlej neznana celina: Amerika. To ime ji
je dal nemški kartograf Martin Waldseemüller, ki je narisal zemljevid nove
celine po podatkih Ameriga Vespuccija, ki je prvi zaslutil, da je ta nova kopna
zemlja "cel nov svet".

Sledila so nadaljnja raziskovanja. Raziskovalci so se vračali domov s čudo-
vitimi zgodbami o bogatih mestih na novi celini. Vesti o še neraziskani celi-
ni so vabile pustolovce, da so se odpravljali na zahod, da bi ga raziskali. Ti
pustolovci, ki so v španski službi v 16. stol. raziskali in osvojili Srednjo in
Južno Ameriko, so v zgodovini zapisani kot osvajalci (špan. konkvistadorji).
Izšli so iz španskega siromašnega nižjega plemstva in upali, da se bodo z
držnimi podvigi dokopali do bogastva in časti. Toda njihove sanje o zlatu in

Nada Božič je z vlogo Amande v drami Tennesseeja Williamsa "Steklena menažerija" v sezoni 1987/88 tiho, zasebno, zunaj javnosti praznovala 40-letnico svojega umetniškega dela. Prav je, da zdaj, ko je Nada odšla v pokoj, osvežimo spomin na njeno Amando, s katero je ustvarila izjemno zanimiv lik z velikim čustvenim razponom in zmožnostjo izrazitih menjav v ritmu psihološko zastavljenega dogajanja. Vlogo je izoblikovala s prizadevno skrbjo in jasno konceptualno zasnovano. Amandin vitalizem je duhovito izrisala skozi zahtevne dial-

loške in monološke prizore, neobstojejo romantičnost je vpela v tragične dimenzije njenega eksistenčnega boja. Amanda se z naivno samovšečnostjo oklepa iluzij, s katerimi bi rada premostila neizbežen polom svoje družine. V strahu in upanju izgoreva in na koncu utone v popolni nemoči, ki se ne kaže kot poraz, marveč le kot začasen umik iz neizprosne arene tega sveta. Prav tu je Nada Božič pokazala svojstven šarm in zrelost, toplino v groteskno koncipirani vlogi. Podoba njene Amande bo še dolgo živela v spominu njene publike.

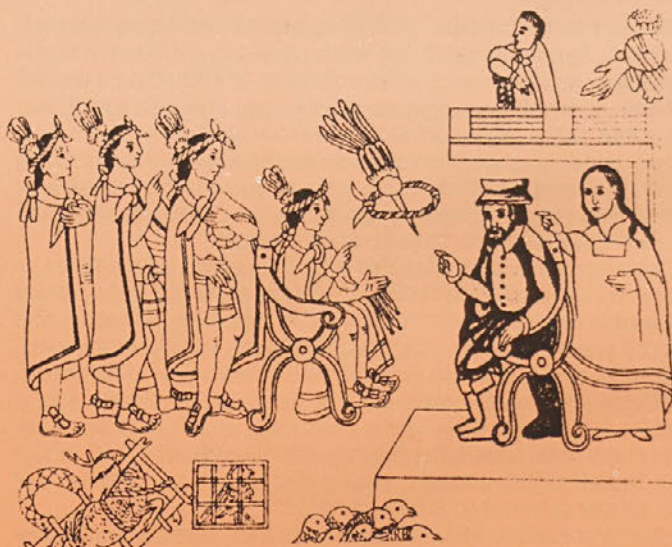

Pogled nazaj nam razpre široko, pisano pahljačo njenega ustvarjanja. Nada je Celjanka, po šolanju na Igralski akademiji v Ljubljani je odšla za dve sezoni (1948-1950) v Ptujsko mestno gledališče (iz tega obdobja Nušičeva Gospa Ministrica), nato pa je bila kot prva in edina stalno anagažirana igralka v sezoni 1950/51 sprejeta v Mestno gledališče Celje (zdaj SLG); za otvoritev poklicnega dela celjskega ansambla je igrala dr. Romihovo v "Operaciji" Mire Pucove. (Mestno gledališče je imelo takrat oder v kinu Metropol.) Iz tega obdobja: kraljica Elizabeta v Schillerjevi "Mariji Stuart", Julia v Potrčevih "Kreflih", Geni v Cankarjevih "Hlapcih". Za otvoritev prenovljene (današnje) gledališke hiše je igrala v Kreftovih "Celjskih grofih" Barbaro (9.5.1953). Sledijo Dobri duh v Ustinova "Ljubezen štirih polkovnikov" (predstava, ki je v Celju burila politične duhove za in proti), 1954; Pernjica v Vorančevih "Pernjakovih", 1957; babica v A. Casonovi drami "Drevesa umirajo stoje", 1958, ena najbolj markantnih Nadinih vlog, ki se je mnogi še danes radi s komplimenti spominjajo; pohabljenka Hanna v "Otrocih teme" K. Wittlingerja, 1959; Emilija v "Naših treh angelih" Petra Ustinova, 1965; Olga v Sartrovih "Umazanih rokah", 1966; pretresljiva lokasta v Sofoklovem "Kralju Oidipu", 1968; partizanka v "Srebrnih vezeh" Dj. Leboviča, 1968; izredna gospa Gascoigne v Lawrencovi "Snahi", 1971, s katero je pokazala presenetljiv smisel za ljudsko komiko; enkratna zapita mama v "Bosa v parku" Neila Simona, 1970, s katero je odigrala nadvse originalno, svežo, humorja polno komedijsko figuro v tako redkem, odličnem bulvarnem žanru; mati Ubu v Jarryjevem "Ubu kralju", 1974; imenitna Dacarka v Cankarjevem "Pohujšanju", 1976; Janezova žena Mica v Lužanovih "Lepih časih, zlatih krasih", 1977; tipološko karakterna in do potankosti doživeta, komedijsko nenadkriljiva ženitna posredovalka Fjokla v Gogoljevi "Ženitvi", 1979; mama v groteski Borivoja Wudlerja "Odprite vrata, Oskar prihaja", 1980; mati Sultana v "Letu na mestu" Gorana Stefanovskega, 1983; Olga v "Mor. pol. kval. tov. Gubca" Miloša Mikelna, 1983; Margareta v "Gospe ne bo zgorela" Ch. Fryja, 1985; Marta v Mikelnovi "Večerji v vili P." in nazadnje Aman-

da. Nada Božičeva zagotovo ni igralka, ki bi si lastila izjemno, prvaško mesto v ansamblu, njen igralski delež je bil tih in odmaknjen od bučnih priznanj. Mesto v ansamblu, ki slovi po svoji ansambelski igri, ji določata profesionalna zavest in igra zrele karakterne igralka. Štirideset let njenega igrilstva je neločljivo povezanih z rastjo in uspehi celjske gledališke hiše. Želimo ji veliko sreče, zdravja in uspeha in osebnega zadovoljstva!

visokih časteh so se nazadnje razblinile kakor fata morgana. Res so za Španijo vzpostavili državo, ki je bila nekajkrat večja od matične dežele, preskrbeli nove vernike, sami sebi pa bogastvo. Toda številni osvajalci so se daleč od matične dežele, v "Novem svetu", čutili samostojne gospodarje v smislu reka: "Bog je v nebesih, kralj je oddaljen, tu poveljujem jaz!" Španska krona se je začela bati moči osvajalcev, zato jim je ni dolgo pustila. V osvojenih deželah so že kmalu zavladali španski uradniki. Osvajalčevi uspehi so se povečini zanj izkazali kot prekletstvo. Tako je bil npr. osvajalec Inkovske države v Peruju Francisco Pizarro po vrnitvi v Španijo obsojen zaradi umora svojega tekmeča Almagra in je 22 let preživel v zaporu. In kakšna je bila življenjska pot osvajalca azteške države v Mehiki? Hernando Cortez (1485-1547) je bil rojen v španskem mestecu Medillin v družini siromašnega plemiča. Že pri 16 letih se je ogreval za vojaško kariero. Z 19 leti mu je uspelo priti v špansko kolonijo Hispaniola (dan. San Domingo - 1504). Nekaj let je bil uspešen plantažnik in si pridobil majhno premoženje. Udeleževal se je tudi kazenskih odprav proti upornim domačinom, ki se niso marali nasilno pokristjaniti. Pri tem si je pridobil bogate izkušnje. Sedem let je preživel na otoku. Ko se je kraljevi namestnik Velasquez odpravil osvajat Kubo, se mu je Cortez pridružil in se odlikoval s svojo drznostjo. Odprave, ki jih je Velasquez pošiljal s Kube na bližnjo celino, so poročale o tamkajšnjih bogatih mestih in bogatih domorodcih na višji stopnji civilizacije. Velasquez je začel opremljati novo odpravo, za glavnega poveljnika pa imenoval Corteza, ki je sam prispeval sredstva za kritje stroškov. Ko pa je prišlo do nesoglasij z Velasquezom, je Cortez hitro zaključil priprave in 18. februarja 1519 odrinil proti kopnini. S Kube je odplul z 11 ladjami s 100 mož-

Sestanek Corteza in azteškega vladarja Montezume (mehiška preproga, 1560)

Španski vojak in siromašen plemič Fernando Cortez je z vojsko pustolovcev osvojil državo Aztekov v Mehiki. Konkvistador (španski osvajalec) Francisco Pizarro je zavzel državo Inkov.

Jože Pristov odhaja zasebno v pokoj, toda ne iz gledališča, ki mu je bil zvest in mu bo še, saj si danes skoraj ne moremo zamisliti podobe celjskega gledališča brez njegove markantne pojave. Prišel je iz Prešernovega gledališča v Kranju (tam je bil od 15.2.1950, v SLG Celje od 1.2.1958).

Z izjemno zavzetostjo, predanostjo in discipliniranim delom je dozorel v originalno igralsko osebnost. Z izkušnjami, ki si jih je pridobil v času kranjske profesionalizacije gledališča, je pomembno obogatil delo celjske gledališke hiše.

Iz tega kranjskega obdobja naštejmo nekaj najbolj značilnih, ključnih vlog: Kowalski v „Tramvaju Poze-lenje“ T. Williamsa, Oidip v Sofoklovem „Kralju Oidipu“, Othello v Shakespearu, Jakob Ruda v Cankarju, župnik v „Hlapcih“, senator v Sartrovi „Spoštljivi vlačugi“.

Jože Pristov oblikuje žanrsko zelo raznorodne like, vendar se zdi, da mu najbolj ležijo ljudsko obarvani liki pokončnih, neuklonljivih mož. Možatost, moškost, simpatično trmoglavost, zažrtost so prav tipične odlike Jožeta Pristova, pri tem pa presenetljivo nasprotje njegovega iskanja v smeri modernega, grotesknega in ne nazadnje salonskega

(n. pr. grandseigneurska vloga senatorja!).

V vseh teh treh ključnih smereh gledališkega ponazarjanja je čutiti metjejsko brezhibnost, discipliniranost in premišljeno ekonomiko, ki teži k nevsiljivi izpovednosti, kar se kaže tudi v artistično dognanih likih groteske, ki jim ne manjka originalnega humora in ironije.

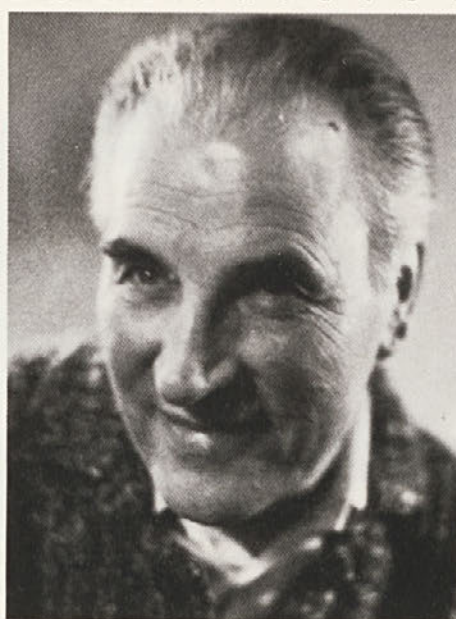
V te tri razdelke – ljudski liki (v najširšem možnem razponu), komedija in groteska ter meščanski salon – bomo skušali, ne da bi jim delali silo – mnogokrat se to troje po nuji in logiki odrske postavitve prepleta – uvrstiti nekaj najbolj značilnih vlog Jožeta Pristova, ki so nastale v Celju.

I. Metod v „Ozki špranji za sonce“ Štefana Kališnika (1961), Willy Loman v „Smrti trgovskega potnika“ Arthurja Millerja (1962), Jole v „Metežu“ Pera Budaka (1963), stari mlinar Rutar v Borovih „Raztrgancih“ (1963), kmet Sirk v Finžgarjevi „Razvalini življenja“ (1974), naslovna vloga v „Kralju Matjažu“ Ferda Kozaka (1975), delavec Janez v „Zlatih časih, lepih krasih“ Pavla Lužana (1977), župan Jaka v Linhartovem „Matičku“ (1979), Kreč v Mikelnovem „Mor. pol. kvalif. tov. Gubca“ (1983), Starc v „Petru in Pavlu“ Toneta Peršaka (1988).

II. Arnolf v Molièrovi „Solji za žene“ (1962), debeli oficir v „Ženi pred obzidjem“ Tankreda Dorsta (1962), razbojnik v „Rašamonu“ F. in M. Kanina (1966), Topalović v „Maratoncih“ Dušana Kovačevića (1977), ate v „Odpri vrata, Oskar prihaja“ Borivoja Wudlerja (1980), Bessemjonov v „Malomeščanih“ Maksima Gorkga (1980).

III. Ževakin v Gogoljevi „Ženitvi“ (1978), Gruden v Cankarjevem „Za narodov blagor“ (1958), Bengtsson v Strindbergovi „Sonati strahov“ (1987), prof. Galopin v „Orniflu“ Jeana Anouilha (1989).

Z mislijo, da igralkova pot dozorevanja in vedno novega odkrivanja ni nikoli dokončana, želimo Jožetu Pristovu še veliko sreče, uspeha, zdravja in osebnega zadovoljstva!

mi posadke, 500 vojaki, 16 konji in večjim številom topov. Cortezova mala odprava je pristala na obali Mehike v bližini današnjega Veracruz. Tam je Cortez nekaj mesecev vadil čete. Vzpostavil je tudi dobre odnose z domačini, ki so jih Azteki pred kratkim podjarmili in so svoje nove gospodarje sovražili. Imel je dva dobra tolmača: nekega Španca, ki je med brodolomom ene od prejšnjih odprav prišel v indijansko ujetništvo ter se naučil indijanskih jezikov, in mlado dekle, ki mu jo je podaril nek indijanski poglavar, verjetno za peščico steklenih biserov. Zнала je jezike Majev in Aztekov, kmalu pa se je naučila tudi španščine. Kot Cortezova ljubica se je imenovala Dona Melinche. Postala je nepogrešljiva za Španskega osvajač. Od nje je izvedel za razmere v azteški državi, ki jo je nameraval podjarmiti. Na polotoku Yukatan in na mehiški visoki planoti so obstajale že dolgo pred prihodom Špancev visoko razvite kulture. Ljudstvu Majev so sledili Tolteki, za temi pa so prevzeli vodilno vlogo Azteki. Prvotno so bili majhna skupnost bojeviti nomadov, ki so se v Mehiko priselili s severa. Na otoku sredi slane- ga jezera Texcoco so zgradili svoje glavno mesto Tenochtitlan. Svojo oblast so razširili čez osrednjo in južne dele Mehike ter vključili v svoje kraljestvo vsa mehiška plemena. Med temi boji je zraslo vojaško plemstvo, nov razred, ki je izpodrinil prvotno rodovno ureditev. Azteki so prevzeli kulte in bogove premaganih ljudstev. Medtem ko so stari Grki pripisovali svojim bogovom človeške lastnosti, je bila za azteško verstvo značilna tragična odvisnost človeškega življenja od bogov in demonov, pred katerimi so živeli v stalnem strahu. Med Azteki je krožila tudi legenda o bogu podjarmljenega ljudstva Quetzalcoatl, ki je bil izgnan in naj bi se nekega dne vrnil, da zopet zasede svoj prestol. Ker naj bi vrnitev tega boga prinesla žalost in bedo s seboj, se je

azteški kralj Montezuma hudo prestrašil, ko je izvedel za pristanek Špancev na mehiški obali.

Ko so Montezumi izvidniki poročali o belih ljudeh na obali, jim je poslal poslanstvo ter poskušal z bogatimi darili odpraviti od prihoda v njegovo mesto. Njegovo poslanstvo je Cortezu izročilo prošnjo, naj ne hodi v Tenochtitlan, kar je podkrepilo z darilom, ki je vsebovalo veliko zlata in biserov, zlatih kipcev in plošč ter poslikanega bombaža. Toda dragoceni darovi so samo povečali pohlep Špancev, ker so mislili, da je pred njimi pravljica zlati dežela – El Dorado. Cortez je bil odslej trdno odločen, da čimprej osvoji azteško kraljestvo. Montezuma in njegovo ljudstvo pa so poročila odposlancev, ki so govorila o velikih bojnih jadrnicah, konjih in železnem orožju, česar Azteki dotlej še niso videli, silno prestrašila: "Montezuma je prevzel strah in ga povsem zmedel. Njegovo ljudstvo je bilo zmedeno kot on sam..." Montezumovi astronomi so tolmačili invazijo Špancev kot napoved bližnjega propada azteške države.

Cortez je med svojim pohodom čez mehiško višavje sklenil pogodbo o prijateljstvu z indijansko državo Tlaxcolan, ki se je upirala Aztekom. Tam se mu je pridružilo 6.000 indijanskih vojščakov za boj proti Aztekom. Ko je Cortezova vojska prispela do Tenochtitlana, jo je Montezuma sprejel prijazno, misleč, da so se vrnili bogovi. Španci so brezobzirno izrabili to vero in gostoljubje. Montezuma je Špancem dodelil stanovanje v palači svojega očeta. Cortez je dal takoj namestiti topove na obzidje in palačo spremenil v trdnjavo. Njegov položaj sredi mesta z ok. 300.000 prebivalci je bil zelo negotov. Razpolagal je le z maloštevilno vojsko, od vsake pomoči pa je bil zelo oddaljen. Tenochtitlan je vzbudil začudenje Špancev: "Veliko mesto ima 4 dostope po

Marjan Bačko je s 14. avgustom tega leta redno angažiran v SLG Celje. Na AGRFT v Ljubljani je diplomiral dramsko igro 1954. leta. Svojo umetniško pot je začel v mariborski Drami v sez. 1951/52 (Benvolio v "Romeu in Juliji"); od 1955 do 1957 je bil v Gledališču slovenskega Primorja v Kopru (med drugim je režiral Williamsovo "Stekleno menažerijo"), nato je odšel za dve sezoni v SLG Celje (ruski veleposlanik v "Romeu in Juliji" Petra Ustinova, Andrej v Kislingerjevi drami "Na slepem tiru", Romeo v Shakespearu itd.). V sezoni 1959/60 je ponovno v mariborski Drami (naslovna vloga v Tugomeru ob 40-letnici SNG Maribor, George Dillon v Osbornovi istoimenski igri, Kreon v Smoletovi "Antigoni", Alcest v Molièrovem "Ljudomrzniku", Proctor v Millerjevem "Lovu na čarovnice", v Sha-

kespearovih delih kralj Klavdij v "Hamletu", Prospero v "Viharju", Lear v "Kralju Learu", v Čehovu Saljoni v "Treh sestrah", Astrov v "Stričku Vanji", dr. Grozd v Cankarjevem "Za narodov blagor", Danton v "Dantonovi smrti" G. Büchnerja, general v Anouilhovi "Ardel ali Marjetica", Držičev "Boter Andraž", Vincent v "Kongresu" Primoža Kozaka, doktor v "Velikem briljantnem valčku" Draga Jančarja in nazadnje Škerjanc v "Helpu" Vinka Möderndorferja). V vseh treh gledališčih je v 38 sezonah odigral 185 različnih vlog, dvakrat režiral in postavil dve monodrami.

Po 30 letih se vrača v našo hišo, kjer bi rad sklenil svojo gledališko pot, mi pa mu izrekamo toplo, pristrčno dobrodošlico!

R O B E R T O S T E L L

je dipl. inženir arhitekt, rodil se je v Opatiji 1953. leta, v Ljubljani pa živi in dela že 15 let. Je prav na začetku svoje scenografske kariere. Nedvomno je nagnjenost k scenografiji in talent podedoval po svojem očetu (Ermanno Stell), ki je bil dolga leta scenograf v reškem Narodnem gledališču. Po študiju pa je Roberto tudi kipar (v Operi za tri groše smo videli njegovo 6 metrov visoko skulpturo konja; v Zakonu gospoda Mississippija kip Venere). Osvajalec je njegovo drugo samostojno scenografsko delo, pred tem je sodeloval z

režiserjem Vinkom Möderndorferjem v ljubljanski Drami, zasnoval je sceno za Feydeaujevo "Damo iz Maxima". Kot kipar ima za sabo tri javna dela: Skulptura spominskega parka v Kermelju (v jeklu), v Kotlah pri Rimskem vrelcu, forma viva v Zrečah (kamen). Trenutno ima status mladega raziskovalca na FAGG - arhitektura v Ljubljani. Kot arhitekt je projektant številnih interierov in arhitekturnih objektov.

nasipih... Njegove ceste so široke in ravne. Na eni strani trdne ceste, na drugi kanali, po katerih se vozijo s čolni... To mesto ima veliko trgov, na katerih se stalno trguje. In enem trgu dnevno kupuje in prodaja preko 60.000 ljudi... V mestu je zelo veliko število visokih hiš, ker imajo vsi visoki gospodje države, vazali Montezume, hiše v mestu in stanujejo v njih določen čas v letu; je pa še vrsta bogatih meščanov, ki tudi posedujejo lepe hiše..." (Poročilo Hernanda Corteza kralju Karlu V., 1520.).

Kmalu je Cortez spoznal, da po mirni poti Aztekom ne bo mogel vsiliti svoje oblasti. Odkritje kraljeve zakladnice z bogastvi, vrednimi težke milijone, ga je postavilo pred problem, kako bi pred očmi kralja in njegovih vojščakov odpeljal zaklad iz mesta. Izmisli si je drzen načrt. Vzel je Montezumo za talca. Španci so ga prenesli v svoj glavni stan kot ujetnika. Tedaj je nekoč ponosni vladar doživel živčni zlom. Ves skrušen ob misli, da bogovi tako hočejo, je ukazal svojemu ljudstvu, naj se pokori španskemu kralju, sam položil vazalno prisego, ves svoj zaklad pa podaril španski vladi. Azteki, ki so še vedno videli v Špancih bogove, so ubogali njegovo povelje.

Toda položaj se je naenkrat dramatično zaostil. Ko so Španci oskrunili azteška svetišča tako, da so jih spreminjali v krščanske kapele, in med neko azteško versko svečanostjo pobili veliko število neoboroženih indijanskih plemičev, je izbruhnil splošen upor. Cortez je tedaj nagovoril prestrašenega Montezuma, naj v javnem nagovoru pomiri svoje ljudstvo. Toda ljudstvo ga je kamenjalo in nekaj dni zatem je Montezuma umrl. Nevarnost za maloštevilne Špance je dosegla višek. Cortez se je vendarle uspel z velikimi žrtvami prebiti iz mesta. Umaknil se je v prijateljsko Tlaxcalo. Tam je počakal na okrepiteve. Nato je napadel azteško prestolnico. Azteki so srdito branili hišo

Verjetno edini avtentični portret Hernanda Corteza, osvajalca Mehike. Iz »Knjige o narodnih nošah« (Trachtenbuch) nürnberškega slikarja Cristofa Weiditza. Germanisches Nationalmuseum, Nürnberg.

LJERKA BELAK

je prejela letošnje **Boršnikovo diplomu in nagrado za igro** za vlogo gospe Peachum v Brechtovi "Operi za tri groše" v režiji Vinka Möderndorferja. Veseli tega priznanja čestitamo!

- ☐ Zgodovinske snovi so Hiengu le sredstvo za sporočilno vsebino, za ideje, ali točneje, za življenjsko izvenčasovno in izvenprostorsko pojavnost, sredstvo za oris človeških usod in značajev.

Franček Bohanec

- ☐ Hiengovo odrsko delo je drama osvajalcev, ki so v imenu ideje s krvavimi rokami zavajali in si pokorili novi svet, a se jim je vse: ideja, ki je, kot se izpriča, jalova in brez moči, zavajani svet, ki je, kot se izpriča, puščava, smisel ideje in osvojitve, ki ga, kot se izpriča, ni, smisel boja, trpljenja in žrtev, ki ga, kot se izpriča, ni, zgodovinska in človeška veličina dejanja, ki je, kot se izpriča, ni, ne le sesuje v nič, marveč se jim celo sprevrže v popolno nasprotje; drama osvajalcev, ki se zaradi vsega tega sami v sebi sesujejo, zlomijo, razkrojijo in propadejo.

Lojze Filipič

ALENKA BARTL

je prejela letošnje **Boršnikovo diplomu in nagrado za kostume** v uprizoritvi "Operi za tri groše" Bertolta Brechta v režiji Vinka Möderndorferja. Veselimo se in čestitamo!

- ☐ Hiengovo dramaturgijo bi lahko opredelili kot dramaturgijo razvojnega procesa (vse človeštvo nezadržno polzi v nič in nesmisel), kot dramaturgijo prelomov ter kot dramaturgijo inverznih obratov (vse človeške usode v drami se ostro navzkrižno prelomijo, razkrajajoče sovraštvo dobi vlogo temeljnega povezovalnega tkiva med dramskimi osebami).

Lojze Filipič

- ☐ "Moji tovariši in jaz trpimo za boleznijo srca, ki jo je moč ozdraviti le z zlatom." Cortez je s tem izgovorom dal vedeti poslanca Montezume, da ne misli zapustiti dežele.

Ce je pohlep po zlatu bolezen, ne pomaga vse zlato tega sveta.

za hišo, a bilo je prepozno. Po tromesečnem obleganju so Španci zavzeli Tenochtitlan, ki je bil povsem porušen (13. avgusta 1521). Nato je Cortez osvojil še preostalo Mehiko (1522-1526). Osvojeno deželo je imenoval "Nova Španija". Tako je Cortez s peščico španskih pustolovcev v manj kot dveh letih uničil mogočno azteško državo. Ni se zmenil za to, da ni uničil samo barsko-poganske države, ampak tudi njeno starodavno kulturo.

S prihodom Špancev v Novi svet sta se srečali dve kulturi, dva svetova, dve je dob. Azteška kultura je bila še na ravni staroegipčanskega razvoja, torej okrog tri tisočletja za Evropo 16. stol. Azteki so že poznali koledar, hieroglifsko pisavo na beljenem papirju iz agavine korenine, imeli so organizirano zakonodajo in finančni sistem. Na trgu v Tenochtitlanu "se dobi raznolike vrste blaga: živila, nakit iz zlata in srebra, plečevina, mesing, kosti, peresa... Na tem trgu stoji lepa hiša, magistrat, kjer stalno sedi 10-12 oseb, ki so sodniki in odločajo o sporih na tem trgu..." je pisal Cortez. Glavno mesto Aztekov je imelo veličastne trge in iz kamna grajene palače in piramide, velikanski akvadukt je v mesto dovajal pitno vodo s sosednjih hribov. S svojimi lagunami, cestami, nasipi in plavajočimi cvetličnimi otoki je bilo mesto podobno Benetkam. Azteška kultura ni poznala niti kolesa niti vprežne živine. Zemljo so obdelovali še z motikami. Pridelovali pa so tedanjim Evropejcem neznane rastline, kot sta krompir in koruza.

V očeh Špancev so bili Indijanci divjaki. Niso se zanimali za njihovo čudovito kulturo, ampak so v pijani želji za zlatom in srebrom ropali domačine in uničevali njihove templje, palače in hiše. Ko so zlomili odpor Aztekov v Tenochtitlanu, je bilo mesto zravnano s tlemi. V zadnjih hišah, ki so jih Španci osvojili, so našli samo še kupe mrličev, sestrane in od koz razžrte

okostnjake. Neznani indijanski pesnik je opisal padec Tenochtitlana s temi besedami:

"Na cestah leže zlomljena kopja.

Razmršili smo si lase.

Strehe naših hiš so odkrite,

njihove stene so rdeče od krvi.

Črvi lezejo po cestah in trgih in zidovi so oškropljeni z možgani.

Vode so rdeče,

prstene so kot čreslo

in če pijemo iz njih,

imajo okus po solzah." (Relación de la Conquista, 1528).

V osvojenih deželah so si Španci razdelili zemljo in naložili domačinom težke obveznosti. Njihov kolonialni sistem je bil brutalen in roparski. Indijance so gonili na trdo delo na plantažah in v rudnikih, kjer so zaradi telesne šibkosti, bili so nevarjeni trdega dela, in nečloveškega ravnanja z njimi množično umirali. Zato so prej bogate dežele kmalu opustele.

Španski osvajalci so smatrali Indijance za orodje, s katerim lahko počno, kar se jim zljubi. Nič se niso menili za diskusije učenih teologov in pravnikov v Španiji, ki so se trudili okoli vprašanja, ali so Indijanci svobodni, z razumom obdarjeni ljudje ali pa govoreče živali brez duše. Na španskem dvoru je prevladalo mnenje, da so Indijanci sicer barbarski in divji, ampak ne brezpravni, zato jim je potrebna vzgoja v krščanskem duhu. Brutalno početje osvajalcev je kritiziral španski dominikanec škof Las Casas. V knjigi "Odkritje Indije" (to je Amerike) piše, da so Španci lovili Indijance s psi, ki so jih

Namesto efemernih novičk tokrat tri misli o gledališču (ena je angleška). + **Peter Sellers**, mlad ameriški režiser z bujno domišljijo, pravi o **Brechtu**: "Pot v Brechtove drame gre skozi njegovo poezijo. Živim z njegovimi petimi pesmimi o gledališču; te so moj stalen vir navdih v vsem, kar počnem. Njegova teorija gledališča je manj zanimiva zato, ker je preveč retorična. (...)" + **Charles Marowitz**, angleško-ameriški režiser, dramatik, kritik in dramaturg (znano je njegovo sodelovanje s **Petrom Brookom**), piše v članku z naslovom **Dramaturgova lamentacija** (prim. članek o dramaturgiji v zadnji junjski številki **Naših razgledov**, ki ima nenavadno podoben naslov!) o dramaturgu naslednje: dramaturg "ni ne tič ne miš - ni dramatik, ni režiser in (...) ni kritik (...). Nič čudnega ni, če je dramatik užaljen, če ga režiser jemlje kot mutacijo in če se kritik čudi, čemu sploh vleče plačo." + Katera vloga v **Shakespeareu** je bila za nedavno preminulega angleškega igralca **Lawrencea Oliviera** najtežja? **Othello**. Zakaj? "Zaradi dolgih govorov, veliki prizori si sledijo tako hitro, da nimaš časa za oddih niti časa ali prostora za pripravo na nov vrhunec." Pojasnilo: "Vedno sem si mislil, da je bil William nekoliko ljubosumen na Burbagea (ki je bil zvezda v Shakespeareovi "company") ... In tako je dobri stari William pomislil - ulovil bom tega falota, napisal bom **Othello**. In ga je res. Podal ga je Burbageu, rekoč: "Tako, Burbage, tu je igra s prizori, ki jih ni mogoče igrati, o človeku, ki je brez pameti, verzi so tu in tam sublimni, vendar skorajda negotovljivi, in ta človek je črn. **Get out of that!**" No, pravi komentator, nihče se ni bolje znašel v tej vlogi kot sam Oliver." + Za konec pa edina novica: V **American Repertory Theatre v Cambridgeu**, Massachusetts, bo v letošnji sezoni režiral tudi **Slobodan Unkovski**, in sicer Brechtov **Kavkaški krog s kredo**. Premiera je napovedana za 11. maj 1990. Unkovskega pa bomo naslednjo sezono - če bo vse po sreči - videli tudi v SLG Celje, seveda z novim projektom.

PATRICE PAVIS – geslo ZASTOR

Ang.: curtain; nem.: Vorhang; šp.: cortina

1. Funkcija zaves - še bolj kot njene oblike in variante, o katerih tukaj ne moremo govoriti - ima zlasti za teatrologa pravo bogastvo pomenov. Zaveso je sistematično uporabljalo najprej rimsko gledališče. V srednjem veku in v času elizabetinskega gledališča je utonila v pozabo in postala v gledališču renesanse spet obvezen atribut gledališkosti. Počakati je bilo treba do konca 18. stoletja, preden se je smela spuščati pred predstavo in ob koncu dejanja. Danes je zavesa marsikdaj citatni in ironični znak teatralnosti in je zavzela tako rekoč samo središče odra (**VITEZ, MESGUICH, LJUBIMOV**).
2. Zastor služi predvsem, čeprav začasno, za zakrivanje kulis na odru, da odrski delavci lažje opravijo svoje delo, in to v gledališču, ki temelji na iluziji in ki noče razkrivati scenskih sprememb.
3. Zastor je materialni znak ločenosti odra in dvorane, pregrada med gledajočim in gledanim, meja med tem, kar ima poseben pomen (kar lahko postane znak), in med tistim, kar to ni (občinstvo). Kakor štiti oko veka, tako zavesa skriva pred pogledi kulise; s svojim razprtjem nas uvaja v zakriti svet, ki se sestoji iz tega, kar je konkretno vidno na odru, in iz tega, kar si je mogoče predstavljati „z očmi duše“, kot pravi Hamlet, potemtakem na **drugem odru**, na prizorišču domišljije. Za vsakim zastorom, ki se razpre, je torej še nek drug zastor, ki ga je toliko težje razpreti (zaobiti), ker je neviden, nekje na obrobju kulis, ločnica od vsega tistega zunaj scene.
4. Zastor s svojo **navzočnostjo** izpričuje **odsotnost**, ki konstituira sleherni željo in sleherni predstavo (gledališko ali drugo). Kakor si skuša otrok - po **FREUDU** - z zvikom, s pomočjo katerega se mati pojavlja in izginja, pričarati njeno navzočnost, preden mu ponovno izgine, tako zastor gledališče vedno znova priključuje v življenje; dela se, da **zanikuje**, kaže, da skriva, je **larvatus prodeo**, podžiga radovednost in željo po razkrivanju. Od tod tudi želja videti, kako se zastor dvigne in potem težko pade, postavlja poudarke v predstavi, zarisuje meje in „sestavlja sendvič“ sveta gledališča: „Nekateri teoretiki, nedvomno čezmerno, zatrjujejo, da so v gledališču predstave zgolj zato, da se lahko zastor dviga in spušta. Med predstavo spijo in se razveselijo šele, ko se zastor pred predstavo dvigne in na koncu pade.“ (G. LASCAUT, **Journal du Théâtre national de Chaillot**, št. 9, december 1982.) Ta užitek in veselje, ki sta bolj razširjena, kot bi si človek mislil, pa ne gresta brez določenega tveganja: da namreč zavesa prebrutalno preseka umišljeno prizorišče in odreže vse, kar sega čez njen domet. **BRECHT** se je, ne brez razloga, spotaknil ob "težko tradicionalno velurasto zaveso, (ki) preveč utesnjuje prizorišče in odseka predstavo kot rezilo giljotine (...)" Priporoča, naj se ta nevarni instrument odstrani...
5. Je pa še veliko drugih, manj ostrih oblik zastora: dvojnost teme in svetlobe, menjava besede in tišine, glasbeni vložki med prizori, skratka ves binarni pomenski sistem, ki vsebuje nasprotje navzočnosti in odsotnosti. V gledališču lahko ena zavesa skriva drugo.

Druge zveze: okvir, prostor

Gledališki list Slovenskega ljudskega gledališča Celje, sezona 1989/90, št. 3 - Predstavnik upravnika Borut Alujevič - Urednik Janez Žmavc - Lektorica Ljudmila Kajtner - Fotografije s predstav Jože Suhadolnik - Naklada 1000 izvodov - Tisk Tiskarna Marginalija - Oblikovanje Domjan

hranili s človeškim mesom, ker so samo tako lahko hitro izsledili pobegle nesrečneže. Ko je Španska vlada izvedela za pobijanje Indijancev in gospodarsko propadanje svojih dežel, je prepovedala nesmiselno uničevanje, kar je razvidno iz ukaza kralja Karla V.: "V začetku ... je bilo dovoljeno, da so vodili vojno proti Indijancem, ki niso marali poslušati pridig naših misijonarjev ali so se temu celo uprli z orožjem, in ujetniki so postali sužnji teh, ki so jih ujeli in se proti njim bojevali ... Medtem pa smo izvedeli o številni in nepopravljivi škodi, ki se je pripetila domorodcem proti ukazom božjih zapovedi in naši volji ... Pod pretvezo, da lovijo sovražne Indijance in jih zaslužujejo, so se bojevali proti miroljubnim Indijancem, ki niso napadali naših podanikov niti niso napravili karkoli, za kar bi zaslužili, da bi postali sužnji ali da bi izgubili svobodo." (Ukaz Karla V. z dne 2. avgusta 1530; R. Konetzke, *Latinska Amerika* po 1492, Stuttgart 1975).

Da bi opustošeno deželo zopet gospodarsko dvignili, so Španci začeli za naporejša dela uporabljati odpornejše črnce. Začele so se grozote z lovom in prodajanjem črnih sužnjev iz Afrike.

Po svoji zmagi je Cortez več let prebil v Mehiki. Upanje, da ga bo kralj imenoval za podkralja Nove Španije, se mu je izjalovilo. Odstavljen je bil celo kot guverner Mehike (1526). Nato je raziskoval še večino Srednje Amerike. Ra-

ziskovalni pohodi so ga pripeljali do spodnje Kalifornije in na Florido, k izviru Misisipija in v današnji Texas.

Cortezovi uspehi so povzročili veliko zavisti in obrekovanja. Pridobil si je preveč moči, da bi mu na Španskem dvoru lahko zaupali. Zato se je moral leta 1528 vrniti na španski dvor, da se je zagovarjal pred kraljem Karlom V. Čeprav so ga na dvoru sprejeli z vsemi častmi, so mu potrdili le položaj kapetana Nove Španije in ga imenovali za markiza doline Oaxa, kjer je imel velika zemljišča. Leta 1535 je bila v Mehiki formalno vzpostavljena podkraljeva uprava. Prvi podkralj Don Antonio de Mendoza je na razvalinah Tenochtitlana zgradil mesto Mexico v španskem kolonialnem slogu, ki se je razvilo v središče Nove Španije. Mehika je postala glavni center španske oblasti v Novem svetu predvsem zato, ker je bila že pred prihodom Špancev glavno središče indijanskega prebivalstva, kasneje pa najbogatejše nahajališče zlatih kovin. Po 1540 so namreč tam odkrili bogate rudnike srebra, le to pa je postalo glavno izvozno blago za Španijo.

Cortez je zadnja leta svojega življenja preživel v upravljanju svojih posestev in drugih poslov. Leta 1540 se je razočaran vrnil v Španijo. Dežel, ki jih je osvojil, ni nikoli več videl. Čez 7 let (2. decembra 1547) je umrl v svoji hiši v bližini Seville.

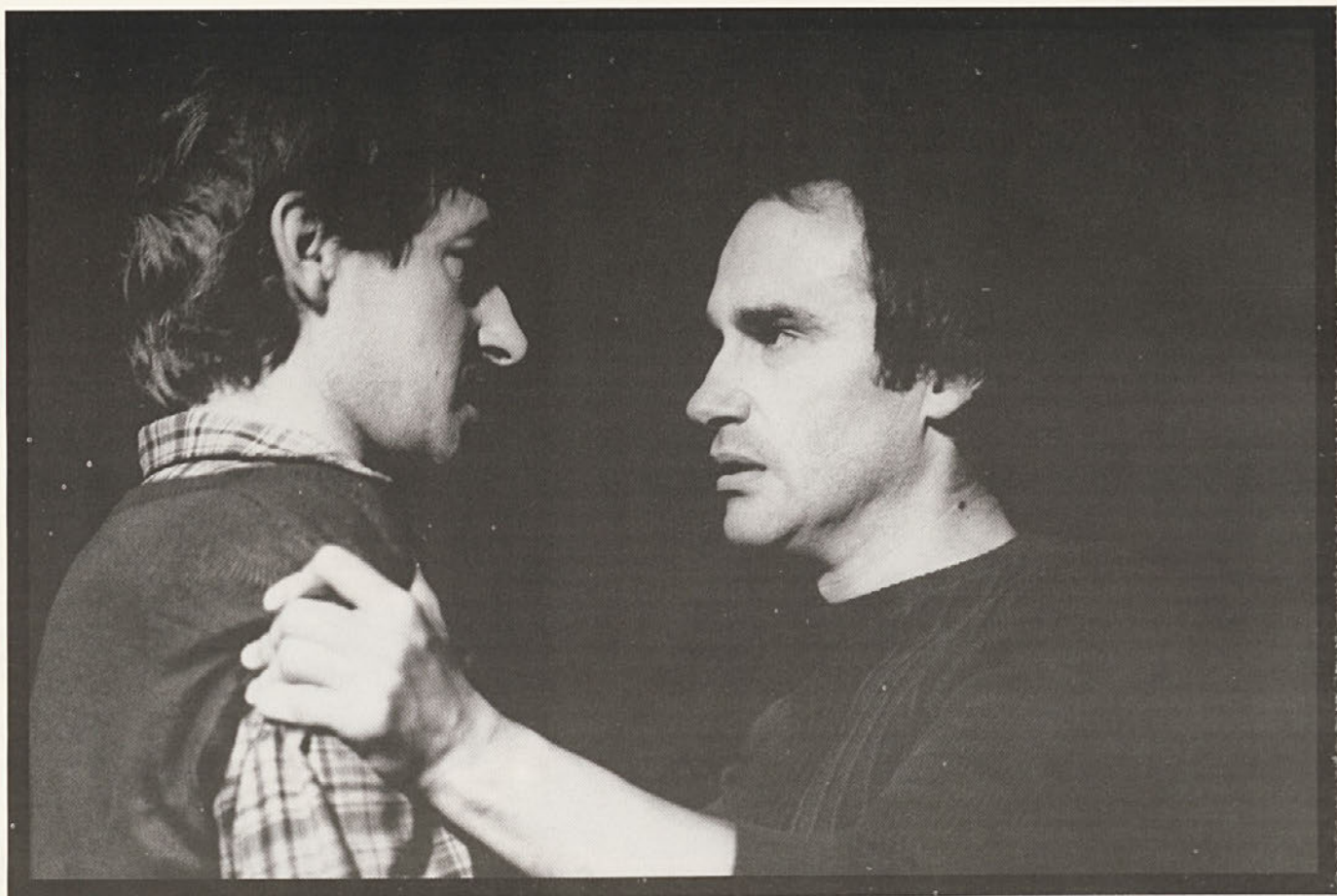
prof. Ivan Grobelnik

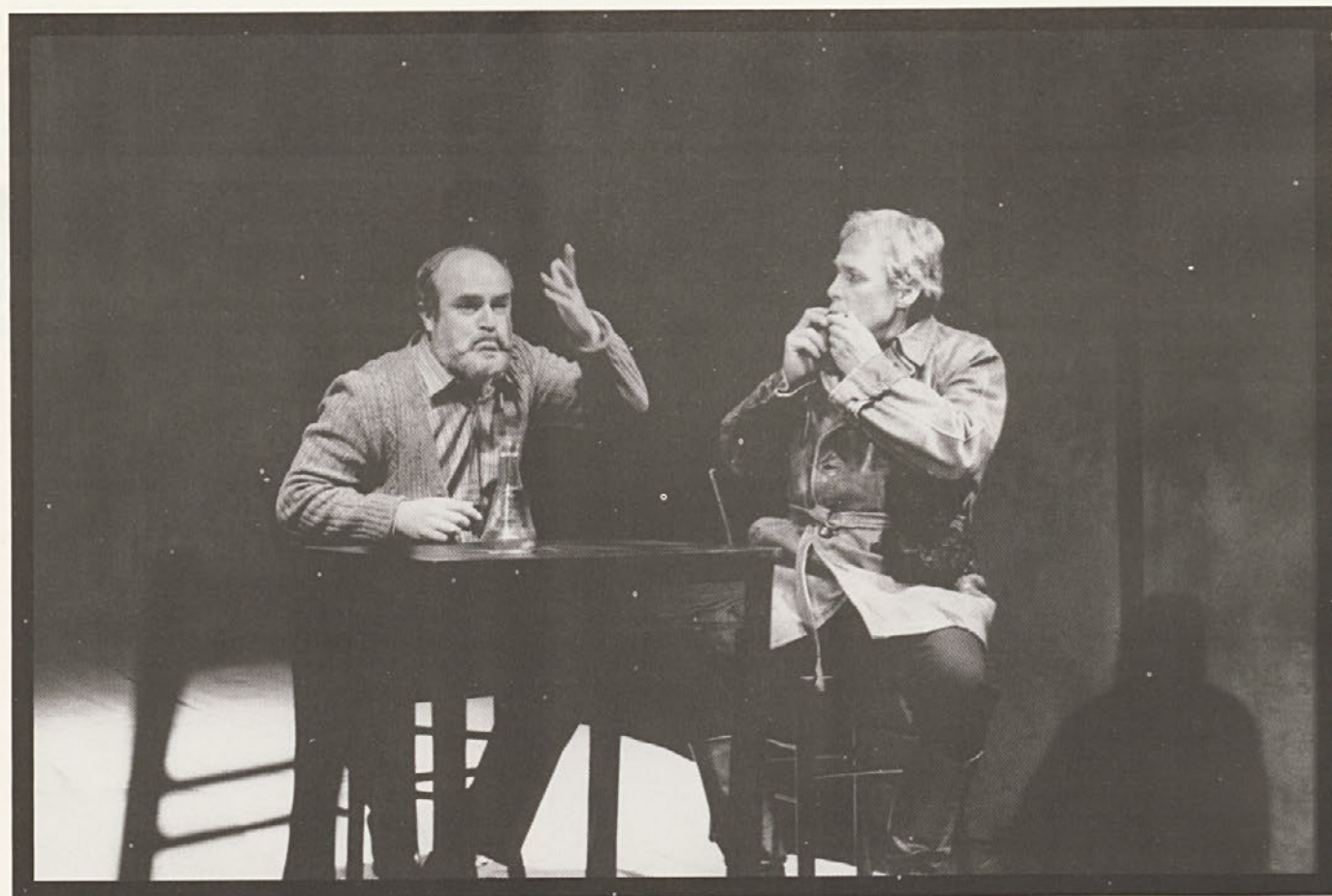
Janez Bermež, Ljerka Belak

Zvone Agrež, Jana Šmid, Peter Boštjančič

Zvone Agrež, Peter Boštjančič

Miro Podjed, Bogomir Veras

Stane Potisk, Iztok Valič, Peter Boštjančič

Jana Šmid, Janez Bermež, Zvone Agrež

Igor Sancin, Drago Kastelic, Bojan Umek, Bruno Baranović, Marko Boben

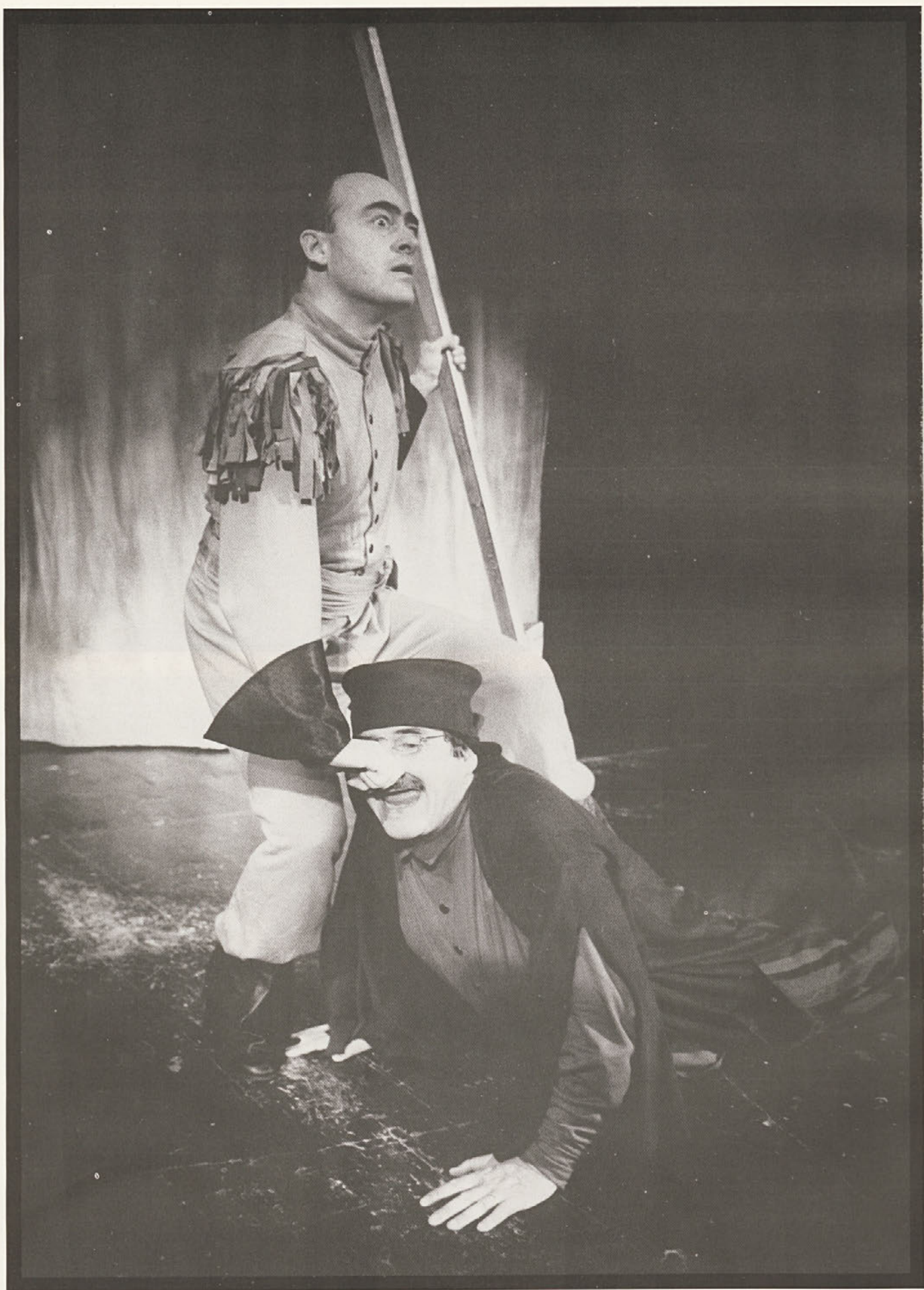
Zvone Agrež, Peter Boštjančič, Bogomir Veras

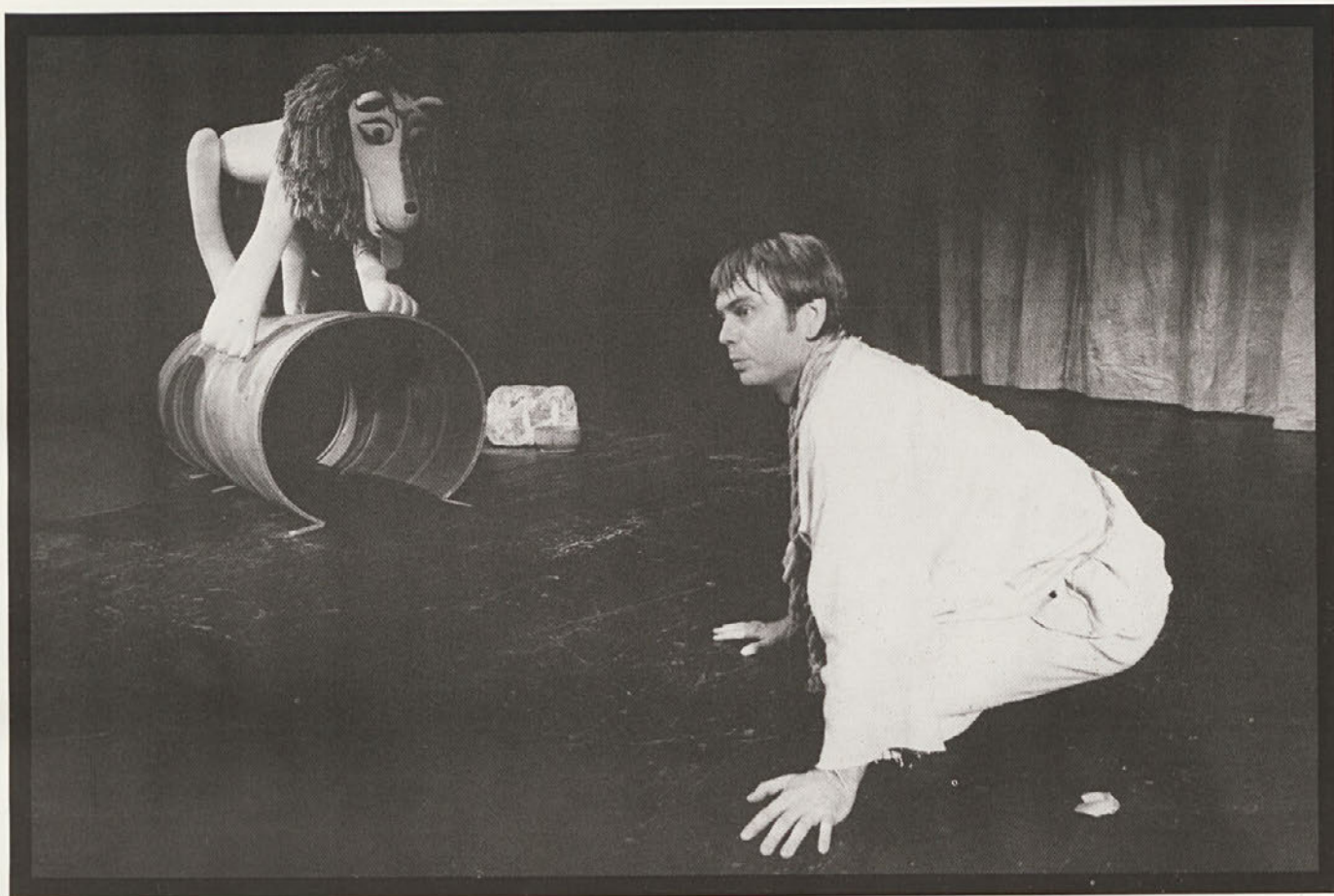
Bruno Baranovič, Drago Kastelic

Bojan Umek, Iztok Valič, Ljerka Belak

Iztok Valič, Bruno Baranovič

Marjan Hintereger (z lutko leva), Bojan Umek

Drago Kastelic, Ljerka Belak, Marjan Hintereger, Bojan Umek, Bruno Baranović, Iztok Valič

VERGO LTD - STUDIO IF

SIMBOLI OHRANJANJA OKOLJA

O ohranjanju okolja
govorimo tako rekoč vsak dan.
Seveda, o ohranjanju čistega,
kar se da naravnega okolja,
vrednega človeškega življenja.
Storimo pa zelo malo.
Pa bi lahko veliko več. Za
začetek bo morda zadostovalo,

če v trgovini namesto običajne
plastične vrečke kupimo
papirno, ki je:
- dolgoročno ekološko
neoporečna,
- prijetnejša na pogled,
- trpežnejša, saj brez težav
prenese 12 kg teže.

Papirne vrečke boste
spoznali po znaku

Videm
celuloza, papir in papirni izdelki Krško

Zlatarne Celje

63000 Celje
Kersnikova 19, p.p. 75
Telefon: 063/31-711
Telex: 33597 yu zc

*Dolgoletna
tradicija predelave
žlahtnih kovin*

*Dedič starih
celjskih zlatarskih mojstrov
iz 17. stoletja*

*Kakovostno in moderno
oblikovanje,
prilagojeno modnim gibanjem
v svetu*

*Sodobni tehnološki postopki
z novimi možnostmi
oblikovanja nakita*

*Visokokakovostni nakit
ročne, individualne izdelave*

gorenje interna banka

10 LET DELOVANJA

SLOVENSKE ŽELEZARNE
ŽELEZARNA ŠTORE

63220 ŠTORE — BRZOJAV ŽELEZARNE ŠTORE —
TELEFON (063) 27-411, 23-411 — TELEX 33 518 YU ZELSTR

PROIZVODNI PROGRAM:

Toplo valjani profili

- kvalitetno in plemenito ogljikovo jeklo ter
- kvalitetno in plemenito nizko legirano jeklo v okrogli, ploščati in kvadratni obliki,
- specialni profili po načrtih

Hladno oblikovani profili

- vlečeno in brušeno jeklo v vseh kvalitetah v okrogli, ploščati in specialni izvedbi

Livarski proizvodi

- ulitki iz sive litine,
- ulitki iz nodularne (KGR) litine,

- kontinuirano liti profili,
- litoželezni valji,
- jeklarske kokile,
- priklonpa sedla,
- mehanski sklopi,
- stromoramska platišča

Industrijska oprema

- industrijski gorilniki,
- industrijske peči za ogrevanje, zarenje itd.,
- indukcijske peči,
- rekuperativna toplotna tehnika,
- plinski oskrbovalni sistemi za ZP in zamenljive mešanice

Hidrostatične enote (HSE)